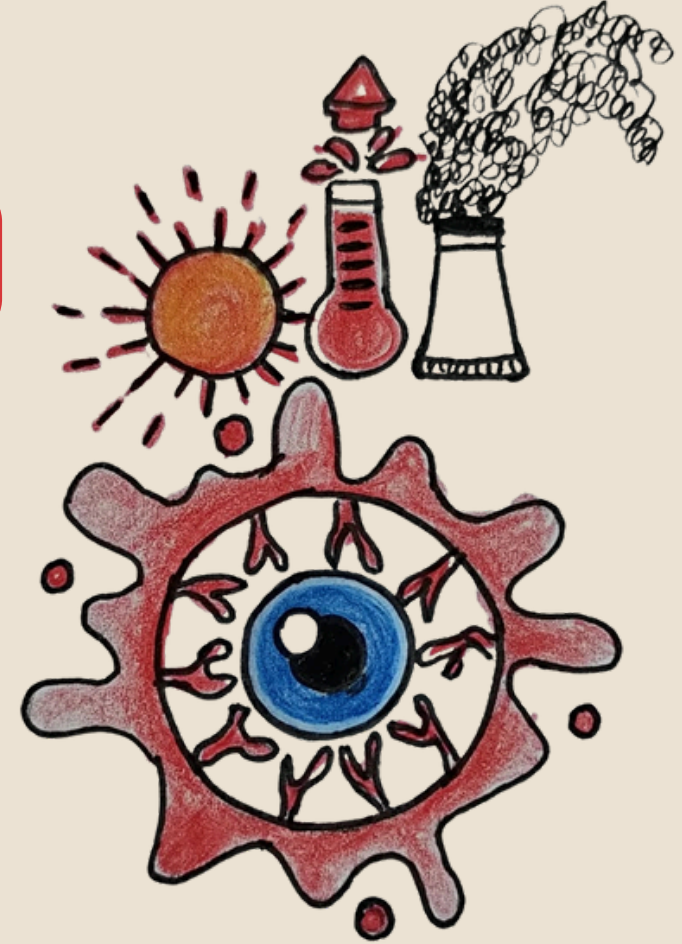

Avrupa Birliği tarafından
eş-finanse edilmektedir

Sivil Toplum Örgütleri ile
Yasa Koyucu ve Uygulayıcılar
için

Engelli Çocuklar ve
İklim Krizi
El Kitabı

**Sivil Toplum Örgütleri ile
Yasa Koyucu ve Uygulayıcılar için**

Engelli Çocuklar ve İklim Krizi El Kitabı

Hazırlayan **Selen DOĞAN**
Editör **Sinem Sefa AKAY**
Çizimler **Bestami EĞİ**

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği
Ankara, 2025

Bu el kitabı, Avrupa Birliği'nin eş finansman desteği ile UNICEF tarafından yürütülen ACAR Projesi Sivil Toplum Örgütleriyle İş Birliği Programı kapsamında desteklenen "Bilgi ve Kaynak Üretimi Yoluyla Engelli Hakları Örgütlerinin Hak Temelli Yaklaşım ve Çocuk Hakları Odağının Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği'ne aittir ve Avrupa Birliği ve UNICEF'in görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

 Dünya hızla ısıyor. Küresel ısınmanın iklim koşullarında meydana getirdiği değişim gezegenin tüm canlı ve cansız varlıklarını olumsuz etkiliyor.

İklim krizi, insan faaliyetlerinin etkisiyle hızlanan ve artık çok hızlı ilerleyen küresel bir krizdir. İklim krizi, doğal kaynakların tükenmesini hızlandırır ve sürdürülebilir bir çevreyi, yani temiz hava, güvenli su, sağlıklı toprak ve işleyen ekosistemleri geri döndürülemez biçimde bozar. Bu durum, insanların ve diğer canlıların haklarının korunmasını zorlaştırır. İklim krizi sadece bir çevre sorunu değildir; toplumsal cinsiyete dayalı şiddete, hak kayıplarına ve hak ihlallerine de yol açar; bitkiler, hayvanlar, ekosistemler ve insan toplulukları için ciddi riskler oluşturur.

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre 2030–2050 yılları arasında, iklim değişimine bağlı yetersiz beslenme, salgın hastalıklar, sıtma, ishal ve aşırı sıcaklıklar nedeniyle her yıl yaklaşık 250 bin kişinin hayatını kaybedeceği tahmin edilmektedir. Çünkü iklim bir bölgenin bazı hastalıkların bulaşmasına yol açan veya bulaşmayı kolaylaştıran çevresel koşullara sahip olup olmadığının temel belirleyicisidir. İklim kriziyle birlikte ortaya çıkabilecek hastalıkların yüzde 88'inin beş yaşından küçük çocukları etkilediğini gösteren araştırmalar bulunmaktadır.

Çocuklar iklim değişimine bağlı zararlardan en fazla etkilenecek olanlar arasındadır. UNICEF'in Children's Climate Risk Index (İklim Riski Altındaki Çocuklar Endeksi) adlı raporuna göre; 2024 yılında 10 yaşında olan bir çocuk, 1970 yılında 10 yaşında olan bir çocuğa kıyasla yaşamı boyunca üç kat daha fazla sel, beş kat daha fazla kuraklık ve 36 kat daha fazla sıcak hava dalgasına maruz kalmıştır. Önümüzdeki 25 yılda iklim olayları nedeniyle göç etmek zorunda kalacağı öngörülen 18 milyon engelli kişi arasında çocuklar da yer almaktadır.

Neden iklim krizi diyoruz?

Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinde **iklim değişimi**, belirli bir zaman diliminde gözlenen doğal değişikliklere ek olarak -özellikle sanayileşme sonrası- insan faaliyetlerinin küresel atmosfer bileşimini bozması sonucunda hava sıcaklığında, yağış düzenlerinde, okyanus asitliğinde ya da deniz seviyelerinde meydana gelen değişim olarak tanımlanıyor.

İklim krizi küresel ısınma ve iklim değişiminin etkilerini tanımlayan bir kavram; insan faaliyetleri sonucunda iklimdeki değişimin hızlanarak ve giderek şiddetlenerek tüm canlı yaşamını ve ekosistemleri tehdit eden bir boyuta ulaşmasını ifade ediyor.

Küresel ısınma, Dünya'nın ortalama yüzey sıcaklığının insan faaliyetleri nedeniyle uzun vadede artmasıdır. Temel olarak, sera gazlarının (karbondioksit, metan, su buharı gibi) atmosferde birikmesi ve sera etkisini artırması sonucu ortaya çıkar. Bu gazlar, Güneş'ten gelen ısıyı atmosferde tutarak Dünya'nın sıcaklık dengesini bozar.

İklim değişimiyle...

İklim şartlarındaki bu olağandışı değişimler bitki örtüsünü, hayvan türlerini, yeryüzü şekillerini, doğadaki kültür varlıklarını, denizleri ve tüm yaşanabilir çevreyi risklerle baş başa bırakıyor.

İklim değişimi, aşırı sıcaklıklar, hava kirliliği ve sel, fırtına, orman yangını gibi aşırı hava olayları nedeniyle engelli kişilerin sağlık hakkını doğrudan ve orantısız biçimde tehdit eder. Kapsayıcı planlamanın, erişilebilir bilginin, erken uyarı sistemlerinin ve erişilebilir ulaşımın yetersizliği ile ayrımcı tutumlar nedeniyle, afetlerde engellilerin hayatını kaybetme riski engelli olmayanlara kıyasla dört kat daha fazladır. Bireylerin yaşam alanları ve geçim kaynakları, toplum sağlığı, kültürleri ve ekonomileri de iklim değişiminden etkilenmektedir. Canlıların nüfusu, türler arasındaki etkileşimi, mevsimsel faaliyetleri ve göç zamanları değişmekte; tarımsal ürünlerin verimi azalmakta, biyoçeşitlilik kaybolurken ekosistem bozulmakta, güvenilir gıda ve temiz suya erişim zorlaşmakta, hastalık ve ölümler artmakta; kentsel altyapı ve yerleşim yerlerinde meydana gelen hasarlar tüm canlıların yaşam kalitesini ve refahını riske atmaktadır.

Dünya çapında iklim değişimi nedeniyle yerinden edilenlerin yüzde 80'inin kadın olduğu tahmin edilmektedir. İklim krizi kadınlara karşı daha fazla şiddet, anne ölümleri, çocuk yaşta evlilik, enfeksiyonlar, açlık, yetersiz beslenme, yoksulluk gibi olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, iklim değişimiyle birlikte ortaya çıkan krizlerle birleşip derinleşmekte, kadınların yaşamını ve yaşam hakkını ihlallere açık hale getirmekte, şiddet ve ayrımcılığa maruz kalma riskini artırmaktadır.

Bütün bunlar aynı zamanda engelliliği ortaya çıkaran faktörlerdir ve engelli kadınlar bu olumsuzluklardan erkeklere ve diğer kadınlara kıyasla orantısız biçimde etkilenir.

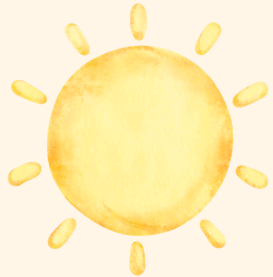
Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler, özellikle engelli kadınları ve kız çocukları iklim krizi karşısında daha savunmasız hale getirir.

Engelliler iklim krizinden en çok etkilenenler arasında. Kaba bir tahminle, dünyadaki insan nüfusunun yüzde 15'ini oluşturan engelliler iklim krizinde de 'görünmez'. Bir milyar civarında engelli insanın bu krizle başa çıkma kapasitesini şekillendiren faktörler veya iklim değişimine uyum sağlama girişimlerinden nasıl etkilenebilecekleri ya da iklim direncini artırmaya katkıları hakkında çok az şey biliniyor.

Çünkü engelliler ana politikalardan dışlanmakta, karar süreçlerinde yer alamamakta, sosyal politikaların kurgulanması ve uygulanmasında etkin bir aktör olarak değil edilgen bir kesim olarak görülmektedirler. Katılım hakları, ifade ve örgütlenme özgürlükleri kağıt üzerinde kalmakta, toplumsal ve bireysel yaşamlarına sirayet etmemektedir.

Engellilerin iklim tartışmalarının dışında kalmalarının bir nedeni de engelli hakları hareketinde kadınların ve çocukların yeterince temsil edilmemesidir. Kadın ve çocuk katılımını eşitlik temelinde sağlamayan, halen büyük bir bölümünü merhamet temelli örgütlenmelerin oluşturduğu, dolayısıyla savunuculuğun da ağırlıklı olarak yardım talebiyle yürütüldüğü engelli hareketinde iklim konusu bir çalışma alanı olarak henüz masada değildir. Özellikle çocukların geride bırakılmadığı bir iklim eylemi, engelli örgütlerinin de öncelikleri arasına girmelidir.

İklim değişimi nedeniyle en fazla risk altında olan engelliler, düşük gelirli ülkelerde yaşayan 800 milyon engelli de dahil olmak üzere sera gazlarına en az katkıda bulunanlar...

İklim
değişiminden
etkilenenler
sadece
insanlar değil!

Nedir bu "sera gazı"?

150 yıldır
sera gazı
üretiyoruz!

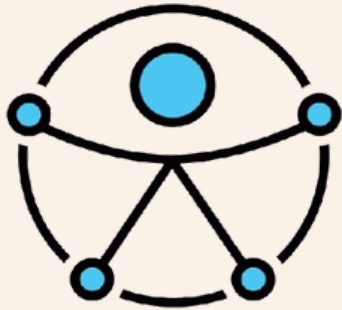
İnsan türünün ısınma-soğutma, ulaşım ve üretim için fosil yakıt petrol, kömür ve doğalgaz kullanarak son 150 yıldır ürettiği sera gazı bugün kriz olarak tanımladığımız iklim değişiminin asıl sebebidir. Fosil yakıtlar gezegenimizin atmosferinde gazların birikmesine neden olur ve onu battaniyeye sarılmışçasına ısıtarak sera etkisi yaratır. Karbondioksit, metan ve nitröz oksit içeren sera gazları aşırı hava olaylarını ve düzensiz yağışlar, kasırgalar, yüksek sıcaklık gibi doğa felaketlerini beraberinde getirir. Bunlar da sellere (dolayısıyla çevresel yıkıma ve toprak kaybına), yağışsızlığa (dolayısıyla kuraklığa), orman yangınlarına (dolayısıyla oksijen üreten kaynakların azalmasına) neden olur.

Bu felaketlerden hastalık, kıtlık, yerinden edilme vb. biçiminde etkilenen sadece insan türü değildir. İklim şartlarındaki bu olağandışı değişimler bitki örtüsünü, hayvan türlerini, yeryüzü şekillerini, doğadaki kültür varlıklarını, denizleri ve tüm yaşanabilir çevreyi risklerle baş başa bırakır.

Yaşamın bir unsuru olan karbon; ormanlar, yeşil alanlar, sulak alanlar ve okyanuslarda depolanır. Bu da karbonu atmosferden uzaklaştırır. Aşırı tüketime bağlı yaşam tarzı, karbonun hareketini değiştirir. Örneğin fosil yakıt yakmak karbonun atmosfere çıkmasına neden olur.

İklim krizi küresel bir meseledir ve bir engelli hakları sorunudur. İklim değişimi, engellilerin insan haklarından eşit biçimde yararlanmasını zorlaştırmaktadır. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliğinin 2020'de yayınladığı "İklim değişikliği bağlamında engelli bireylerin haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin analitik çalışma" raporunda insan hakları temelli bir yaklaşımın engellileri iklim değişiminin günlük yaşamlarındaki zararlı etkileriyle mücadelede güçlendireceği, bu nedenle karar alma süreçlerine dahil edilmeleri gerektiği belirtilmiştir.

BM Engelli Hakları Sözleşmesi'ne taraf devletler, iklim eylemlerinin engelli kişilerin insan haklarına saygı göstermesini, bu hakları korumasını ve hayata geçirmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, engelli haklarının iklim yasalarına, politikalarına ve programlarına entegre edilmesini de kapsar.

Birleşmiş Milletler'in erişilebilirlik amblemini sanatçı Bestami Eği yorumladı.

Engellilik, yaş, cinsiyet, ırk gibi birden fazla kimliğe dayalı ayrımcılıkla karşı karşıya kalmak, daha büyük zararlarla karşılaşma riskini artırır. İklim adaleti için çalışmak, engellilerin de tüm diğer kırılgan gruplar gibi özgün ihtiyaçlarını görmek ve görünür hale getirmekle olur.

Engellilerin iklim değişikliğine bağlı krizlere ve doğa felaketlerine hazırlıklı olmasını zorlaştıran pek çok faktör vardır:

Bilgilendirme kaynaklarına (erken uyarı sistemleri, afet durumunda tahliye talimatları, krizin boyutu hakkında aydınlatıcı bilgi, kamusal alanda billboard gibi bilgilendirici araçlar vb.)

İletişim araçlarına (haber, doğru bilgi, doğrulama mekanizmaları, dijital teknolojiler vb.)

Kurumlara ve koruyucu ağlara (afet ve kriz durumunda destek alınacak kişi ve kurumlar, iş arkadaşları, aile çevresi vb.)

Hareketliliğe (kamusal alanda iklim kriziyle mücadeleye odaklanan topluluklara katılma, acil durumlarla yer değiştirebilme vb.) erişimin olmaması veya kısıtlı oluşu gibi.

İKLİM ADALETİ

İlk kez 2002 yılında Bali’de belirlenen ilkelerle *iklim adaleti* kavramı tanımlanmıştır. Söz konusu ilkelerle; toprağın kutsallığı, ekoloji birliği ve tüm türlerin karşılıklı olarak bağlılığı teyit edilmiş; toplumların iklim değişiminden ve onun ekolojik yıkımlarından kurtulma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca iklim adaletinin; iklim değişimi sebebiyle kültürler ile biyolojik çeşitliliğin yok olmasına engel olacağı da öngörülmüştür.

İklim kriziyle mücadele, engelli topluluğunun çeşitliliğini temsil eden engelli örgütleriyle işbirliği içinde yürütülmelidir. Engelli örgütlere danışılmadan geliştirilen iklim değişimine uyum yaklaşımları ek engeller yaratabilir. Engellilerin iklim krizinden nasıl etkilendiğine dair veri ve bilgi üretimi, kapsayıcı ve erişilebilir iklim okuryazarlığı programları gibi çalışmalar iklim politikaları, planları ve girişimlerinin geliştirilmesini sağlayabilir.

İklim adaleti iklim değişiminin etkilerinin, bu etkilerin azaltılmasına yönelik çabaların ve iklim değişimiyle başa çıkma sorumluluklarının adil ve hakkaniyetli bir şekilde dağıtılmasını ele alır; iklim değişimine en az neden olanların bu krizin etkilerinden en fazla zarar görenler olduğunu kabul eder. İklim adaleti, iklim değişiminin etkilerine karşı en kırılgan durumda olanların tüm karar alma süreçlerine dahil edilmesini ve haklarının korunmasını gerektirir.

İklim adaleti, iklim değişimine sadece teknik ve bilimsel bir mesele olarak değil, toplumsal, sınıfsal, bölgesel ve toplumsal cinsiyete dair eşitsizlikler ekseninde bakar.

SAĞLAMCILIK

Engelli insanlar topluma katkıda bulunamaz... Engelli insanlar, engelli olmayan insanların yardımına ihtiyaç duyarlar... Günlük faaliyetleri bile güçlükle yerine getirdikleri için olağanüstü durumlarda sadece yardım beklemek zorundadırlar...

Toplumsal yaşamın her anında ve alanında karşılaştığımız bu ve benzeri klişelerin nedeni engellilerin engelli olmayanlara kıyasla 'eksik', 'yetersiz', 'yapamaz' olduğu önyargısıdır. Engelli ayrımcılığının, diğer adıyla sağlamcılığın temelinde, engellilerin 'düzeltilmeye' ihtiyaç duydukları varsayımı yatar ve bireyler engelleriyle tanımlanır.

Sağlamcılık, tipik gelişim gösteren yani herhangi bir engeli olmayanların daha üstün olduğu varsayımına dayanır; engelli insanlara yönelik ayrımcılık ve sosyal önyargıdır, yanlış bilgiler ve genellemeler içerir. İklim ve afet politikalarının kapsayıcılıktan uzak olması sağlamcılığın sonucudur.

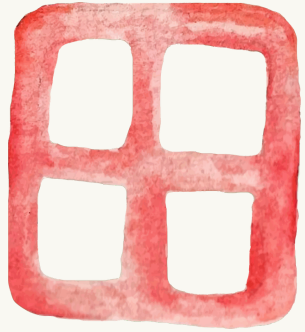
Sağlamcı bakış açısı; ürün ve hizmet geliştirirken, binaları ve kamusal mekanları tasarlarken, eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetler planlanırken, bütçeler planlanırken engellilerin hesaba katılmamasıyla sonuçlanan yıkıcı bir fikirdir. Engelliler karar alma süreçlerine yeterince dahil edilmemektedir. İklim değişimine uyum altyapısı ve teknolojisinin erişilebilir olmaması, konuya ilişkin araştırma eksikliği, finansal kaynaklara sınırlı erişim ve bilgilendirmenin açık, anlaşılır ve erişilebilir formatlarda sunulmaması gibi nedenlerle, engelliler iklim eyleminin dışında kalmaktadır.

EKO-ANKSİYETE

Eko-anksiyete ya da eko-kaygı, iklim değişiminin geri döndürülemez etkilerinden duyulan korku ve endişeyi tanımlar: Suçluluk, keder, travma, umutsuzluk ve öfke gibi. İklim krizi hakkında çaresiz hissetmek, çevre sorunlarıyla ilgili yaygın korku veya endişe hissi, odaklanmakta güçlük çekmek, uykusuzluk ve yorgunluk, dünya ve çevre hakkında takıntılı düşünceler gibi birçok belirtisi vardır.

Engellilerde bir doğa felaketi durumunda yalnız kalacağı, kurtarılamayacağı, yakınlarını ve bakım verenlerini kaybedebileceği gibi düşünceler eko-anksiyeteyi artırabilir. İklim değişiminin ruh sağlığı üzerindeki etkileri dolaylı veya doğrudan travma, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve yas ile sonuçlanır.

Amerikan Psikoloji Derneği, 2017 yılında eko-kaygıyı 'kronik bir çevresel kıyamet korkusu' olarak tanımlayan ilk kurum olmuştur. 2000'li yılların sonlarından itibaren, iklim krizi ve doğa tahribatı konularında artan bilimsel araştırmalar, kavramın akademik bir çerçevede tanımlanmasını sağlamıştır.

Gerçeklikler, Belirsizlik ve Geride Bırakılma

Kapsayıcı planlama, erişilebilir bilgi ve erken uyarı sistemlerinin olmaması, kurumların ayrımcı tutumu gibi nedenler, doğa felaketlerinde engellilerin geride bırakılmasına sebep olmaktadır. Bu durumlarda engelli çocukların nasıl 'kurtarılacağı' ve çocuk koruma prensipleri ile çocuğun iyi olma halinin nasıl sağlanacağı ise hesaba katılmamıştır.

İKLİM DEĞİŞİMİNİN ENGELLİLİKLE NE İLGİSİ VAR?

- Dünya Sağlık Örgütü'nün verileri, denize kıyısı olan bölgelerde içme suyu kaynaklarının azalması nedeniyle, hamile kadınlarda yüksek tansiyon ve eklampsi gibi yaşamı tehdit eden rahatsızlıklar görülmesinin tuzlu su tüketimiyle bağlantılı olduğunu göstermiştir. Bu riskler doğacak çocuklarda engelliliğe sebep olabilir.
- İklim değişimine bağlı kıtlık, kuraklık ya da yaşam alanlarının su altında kalması gibi sebepler göç hareketliliğini de artırır. Göç ederken hamile olan kadınların doğacak çocuklarının otizmi olması riski iki kat daha fazladır.
- Felaket korkusu ve kriz anındaki stres, ruh sağlığı ve hastalıkları bakımından bir risk faktörüdür. Antidepresanlar da dahil olmak üzere çok sayıda ilaç, zihinsel ve fiziksel engellilerin vücut sıcaklığını belli bir seviyede tutma kabiliyetini olumsuz etkileyebilir.
- Araştırmalar, aşırı sıcaklığın ölü doğum vakalarını artırdığını ve iklim değişiminin anne ve bebeği bulaşıcı hastalıklarla karşı karşıya getirdiğini göstermektedir. Bu hastalıklar bedensel ve zihinsel engelliliğe sebep olabilir.
- Annenin beslenmesinde folat (ya da folik asit) eksikliği varsa, doğacak çocukta spina bifida ve otizm görülme riski artabilir. Folat, gıdalarda doğal olarak bulunur. Tarım alanlarının aşırı hava olaylarından etkilenmesi sonucu temiz ve güvenli gıdaya erişimin zorlaşması hamilelikte yeterli beslenmeyi de zorlaştırır.

Günümüzde iklim değişimi nedeniyle hemen her çocuk, en az bir iklim sorunuyla karşı karşıyadır. İklim krizinin etkilerine karşı müdahaleler tasarlanırken çocukların kendilerine özgü koşulları ve ihtiyaçları göz ardı edilemez.

Kimseyi geride bırakmamak, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının dönüştürücü vaadidir. Bu vaat, tüm BM üye devletlerinin her türlü yoksulluğu ortadan kaldırma, ayrımcılık ve dışlanmaya son verme, insanları geride bırakan ve bireylerin potansiyelini zedeleyen eşitsizlikleri ve kırılmalıkları azaltma taahhüdünü temsil eder.

KİMSEYİ GERİDE BIRAKMA!

AŞIRI HAVA OLAYLARI ENGELLİLERİ NASIL ETKİLER?

- Aşırı sıcaklar ruh sağlığı rahatsızlıkları, kalp-damar sorunları, uzuv ve yeti kaybı olan bireyler için acil yardıma daha çok ihtiyaç duymak demektir. Önceden var olan psikososyal engeller, sıcak hava dalgaları sırasında hayatını kaybetme riskini üç katına çıkarır.
- Sıcaklık artışı ve artan karbondioksit düzeyleri polenlerin çoğalma dönemini uzatması ve üretimini artırması sonucu çocuklarda daha fazla alerji, astım atağı ve bağırsak enfeksiyonlarına neden olur.
- Şiddetli yağmur ve plansız kentlerin bir sonucu olarak seller, bulaşıcı hastalıkları getirir. Engellilerin ve nadir hastalığı bulunanların bulaşıcı hastalıklara yakalanma riski daha yüksektir.
- Küresel ısınma solunum ve böbrek hastalıklarında artışa neden olur ve bu hastalıklar dumanla da harekete geçer: orman yangınları. Tehlikeli uzun süreli sıcak hava dalgaları ve aşırı hava olaylarından yıkıcı orman yangınlarına ve birçok bulaşıcı hastalığın yayılmasına kadar, iklim değişimi sağlığa yönelik tehditleri artırır ve yenilerini ortaya çıkarır.
- İklim ve hava koşullarıyla ilgili acil durumlarda, işitme engelliler tahliye talimatlarını yeterince alamamakta, sağlık tesislerine ve ruh sağlığı desteğine erişememektedir.
- Nadir hastalıklar değişime karşı direnci zayıflatır. Örneğin, ektodermal displazisi veya sıcaklığa duyarlı nadir epilepsi hastaları için sıcak hava her zaman bir zorluk olmuştur. Bu zorluk, iklim değişimiyle yoğunluğu artan sıcak hava dalgaları nedeniyle daha da artmaktadır.

AŞIRI HAVA OLAYLARI ENGELLİLERİ NASIL ETKİLER?

- Albinizmliler için güneş kremi yaşamsal bir üründür. Yüksek sıcaklıklar ve uzun süre güneşin etkisine maruz kalan yerlerde güneş kremi ve benzeri cilt koruyuculara erişimi kısıtlı olan veya hiç olmayan albinizmliler için iklim değişimi yaşamın daha yüksek risk altında olması anlamına gelir.
- Aşırı yağış ve fırtına gibi hava koşulları otizmli çocukların davranışlarında değişikliğe neden olabilmektedir. Hava şartlarından dolayı dışarı çıkamayan çocuklar kendilerini sıkışmış hissedebilir, stres davranışları gösterebilirler veya davranışsal zorlanmalar yaşayabilirler. Araştırmacılar, artan otistik davranışla genellikle yağmurla sonuçlanan düşük basınçlı sistemler arasında bir ilişki olduğunu uzun zamandır dile getirmektedir.
- Sıcak hava dalgaları down sendromlu bireylerde vücut ısısının düzenlenmesini zorlaştırır. Down sendromlu birçok birey diğerlerine göre daha az terler, bu da yaz mevsimini özellikle aşırı sıcak dalgaları sırasında daha zor hale getirebilir. Down sendromlularda zayıflamış iç algı sistemi de vücut ısısının düzenlenmesini etkileyebilir. İç algı; açlık, susuzluk, ağrı, bağırsak/mesane doluluğu ve vücut ısısı gibi vücudun iç durumunun nasıl işlediğine dair bilgi sağlayan sekiz duyardan biridir.
- Bipolar bozukluk yaşayan kişiler de iklim değişiminden etkilenir. Güneş ışığının bol olduğu ilkbahar ve yaz aylarında bu bozukluğa bağlı manik ataklar artarken, daha karanlık dönemlerde bipolar ataklar sıklaşabilmektedir. İklim değişimine bağlı mevsimsel anormallikler bu atakların seyrini etkileyebilir.
- Aşırı ve sık yağışlar, yüksek sıcaklık, fırtına gibi hava koşullarında ortopedik engellilerin, özellikle de tekerlekli sandalye kullananların gıda, ilaç, rehabilitasyon gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için sokağa çıkmasını zorlaştırabilir. Bu hava olayları engelli çocukların aileleri veya bakım verenleri için de hareket kısıtlılığı anlamına gelecektir.

RAKAMLAR NE SÖYLÜYOR?

- Şizofreni hastalarının kullandığı antipsikotik ilaçlar sıcak havaya karşı direnci düşürüp sıcak çarpmasına ve vücudun su kaybına sebep olur. 2018 yazında Kanada'da sıcak hava dalgası sonucu hayatını kaybeden 61 insanın dörtte biri şizofreni tanılıydı.
- Katarakt ameliyatı dünyada en sık yapılan cerrahi işlemlerden biridir. Her yıl 22 milyondan fazla kişinin bu ameliyatı yaptırdığı tahmin edilmektedir.
- Sağırklar hava durumu bültenleri gibi bilgilenme kaynaklarına erişemediklerinden aşırı hava olaylarına hazırlıksız yakalanabilir ve sıcak çarpması ya da fırtına gibi durumlarda daha yüksek risk altına girebilir. Filipinler'de yapılan bir araştırma, sağırkların en çok fırtına (yüzde 68), sel (yüzde 65), kuraklık (yüzde 18,8) ve heyelandan (yüzde 17,6) etkilendiğini göstermiştir. Sel felaketi sağırklar için en yaygın iklim stres faktörüdür.
- Hava ve iklim şartları deri hastalıklarını kötüleştirebilmektedir. Bebeklik döneminde gelişen alerjiler ve cilt hastalıklarının kontrol altına alınabilmesi için hava sıcaklığının 18-22 derece, nem oranının ise yüzde 50'den az olması gerekmektedir.
- Yüksek ortam sıcaklıkları multipl sklerozlu (MS) bireyler gibi sıcaklık duyarlılığı olanların sağlığını kötüleştirir. MS'nin 16 yaşından önce başlaması nadiren görülse de bu hastaların iklim değişimine karşı hassasiyeti çocuk hakları bakımından da ele alınmalıdır.

Olağandışı sıcak hava dalgalarında şizofrenlerin hayatını kaybetmesi riski genel nüfusa göre 50 kat daha yüksektir.

Radyasyona maruz kalma, katarakt riskini iki buçuk kata kadar artırır.

Kirli hava parçacıkları multiple sklerozu ortaya çıkaran etkenleri yüzde 8 oranında artırır.

RAKAMLAR NE SÖYLÜYOR?

İklim değişimi nedeniyle yağış miktarında meydana gelen her yüzde 10'luk değişimde çocuk yaşta evlilikler yüzde 1 oranında artmaktadır.

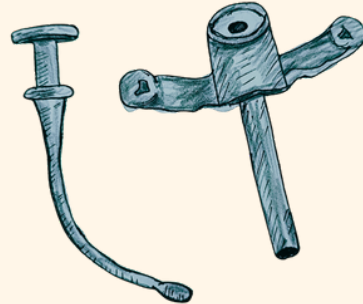
- İklim değişimine bağlı gıda kıtlığı, üretim alanlarının aşırı hava olaylarından zarar görmesi, bunun sonucunda toplulukların göç etmek zorunda kalması, daha da derinleşen yoksulluk karşısında bir hayatta kalma stratejisi olarak görülen çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler hem anne hem bebek açısından engelliliğin sebeplerinden biri olabilmektedir.
- Sıcaklığın arttığı her bir santigrat derece için ultraviyole yüzde iki artar. Bu da hücre bağışıklığını baskılayabilir ve enfeksiyonlara duyarlılığı artırabilir. Sıcaklık artışı gözde tümör oluşmasının ve kataraktın da nedenleri arasına girebilmektedir.
- Pakistan'da bir üniversite yeni doğan bebeklerde işitme engelliliğin yüzde 70'inin kuzen evliliklerinden kaynaklandığını ortaya koymuştur. İklim değişiminin çarpan etkileri nedeniyle yaşam alanlarını korumak ve kolektif bir dayanıklılık geliştirmek için akraba evliliklerini tercih eden topluluklarda sağlığın görülme sıklığı artabilmektedir.
- Diyabet iklimle ilişkilendirilmese de, değişen iklim koşullarında bu hastalığın semptomları ve komplikasyonları daha sık ve ağır seyredebilir. Türkiye'de okul çağında 21 bin Tip 1 diyabetli çocuk bulunmaktadır.

İşitme engelliliğin sebebi yüzde 70 akraba evliliği!

İklim değişiminin etkilediği ülkelerden biri olan Türkiye'de okul çağında 21 bin tip 1 diyabetli çocuk bulunuyor.

Doğa felaketlerinde, uluslararası standartlara uygun düzenlemeler bulunmadığında ve hizmet sunumunda kapsayıcılık gözetilmediğinde engellilerin ve nadir hastalığı bulunan kişilerin hayatta kalma olasılığı engelli olmayanlara göre daha düşüktür. Örneğin deprem sağlık hizmetlerine, ilaca, oksijene, tıbbi cihazlara ve rehabilitasyona erişimi de kesintiye uğratar.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından ya da aşırı yağışlara bağlı elektrik kesintilerinde, SMA nedeniyle solunum cihazına ihtiyaç duyan çocuklar için yaşamsal öneme sahip bu cihazların çalışmaması buna örnektir. Çevre politikaları geliştirilirken engelli bireylerin yaşamsal tıbbi ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır. Plastik kullanımının azaltılması çevre koruma açısından önemlidir. Ancak, SMA gibi hastalıklarda kullanılan kanül ve trakeostomi borusu gibi tıbbi ekipmanlar plastikten üretilmektedir ve yaşamı sürdürebilmek için gereklidir. Bu nedenle çevre politikalarında hayati tıbbi kullanım için istisnalar tanımlanmalıdır.

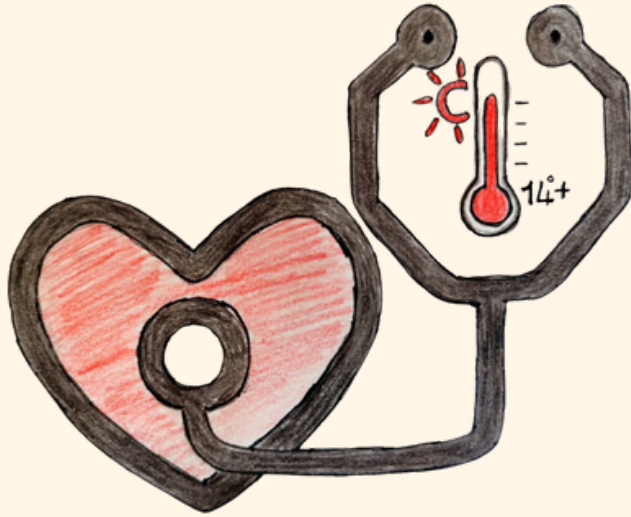
Göz sağlığı açısından yüksek sıcaklık bir risk faktörüdür; kornea hücrelerinde inflamasyona neden olur. İnflamasyon bağışıklık sisteminin her türlü bakteri, virüs ve toksik kimyasallar gibi canlı ve cansız etkenin verdiği hücresel hasara karşı tepkisidir.

İklim krizi gıda güvensizliği ve kıtlık anlamına da gelir. Daha yüksek karbondioksit seviyeleriyle yetiştirilen gıdalar daha az besin içerir. Yetersiz beslenme A vitamini eksikliğinin neden olduğu bir hastalık olan xeroftalmid'e sebep olabilir. Bu, beş yaşın altındaki çocuklarda körlük riskini artıran bir faktördür.

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre dünya engelli nüfusunun yüzde 28'i görme engelli ve bunun neredeyse yarısı önlenbilir nitelikte.

Kalp, akciğer veya böbrek hastalığı bulunan, diyabetli ya da zihinsel engelliliği olan kişiler, sıcaklık yükseldikçe daha yüksek sağlık riski taşır. İsveç'te yapılan bir çalışma kalp sorunları, akciğer ve böbrek hastalığı, diyabeti ve zihinsel engelliliği bulunan kişilerin, sıcaklık 14 santigrat dereceyi geçtiğinde daha yüksek ölüm riski altında olduğunu ortaya koymuştur.

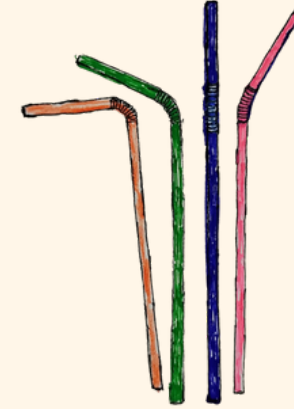
Epilepsinin de dahil olduğu bir nörolojik rahatsızlık olan ve her 15 bin çocuktan birini etkileyen dravet sendromu da aşırı sıcak hava dalgalarıyla kötüleşen bir hastalıktır. Hava değişimlerinde hastaların nöbet geçirme sıklığı artmaktadır.

İklim krizi çocuk yaşta evlilikleri artırabilen bir risk faktörüdür. Çevresel etkilere bağlı göç ve yerinden edilme, açlıktan kurtulma gibi sebeplerle kız çocukların evlendirilmesi söz konusu olabilmektedir. İklim krizi, çevresel etkiler nedeniyle ortaya çıkan göç, yoksulluk ve kaynak yetersizliği gibi durumlarla çocuk yaşta evlilikleri artırabilen bir risk faktörüdür. Çocuk yaşta gebelikler hem anne hem bebek sağlığı açısından ciddi riskler taşır ve doğum komplikasyonlarına bağlı engellilik olasılığını yükseltir. 16 yaşından küçük kız çocukların hamile kalması ve doğum yapması serebral palsili (beyin felci) çocuk dünyaya getirme riskini yanında taşır.

■ Romatoid artrit (iltihaplı romatizma) vakalarının yalnızca yarısı genetik faktörlerle ilişkilidir. Yoğun trafik hatlarına 50 metreden daha yakın bölgelerde yaşayan kişilerde, hava kirliliğine bağlı olarak romatoid artrit riski yüzde 30'un üzerinde artmaktadır.

Dünya genelinde 2025 itibarıyla 1,6 milyardan fazla motorlu taşıt bulunmakta ve bu araçların yarattığı hava kirliliği, solunum hastalıklarının yanı sıra tarım alanlarının kirlenmesi ve gıda güvenliğinin azalması gibi etkiler yaratmaktadır.

■ Bir alanda savunulan hak ve hukukun, bir başka kesimde nasıl bir hak ihlali yaratacağı üzerine çoğu kez düşünülmez. Örneğin bazı nadir hastalıklar veya kazalar sonucu ellerini ve kollarını kullanamayan, başkasının yardımıyla beslenebilen kişiler için plastik pipetler lüzumlu bir malzemedir. Çevre hakkı savunusunda tüm plastiklerin yasaklanması talebi engellilerin bu ihtiyacını gözden kaçırmaktadır. Cihaz desteği olmadan solunum fonksiyonunun yerine getirilemediği bazı engel durumları ve hastalıklarda plastik kanüller, maskeler, şırıngalar gibi yardımcı nesnelere hayatta kalmayı sağlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi'ne (UNDRR) göre; afet durumunda, her dört engelliden yalnızca biri tahliye talimatlarını takip edebilmektedir. Doğa felaketlerinde engellilerin hayatını kaybetmesi riski, engelli olmayanlara göre dört kat daha fazladır. Engellilerin yüzde 75'i insani yardım müdahalelerinden dışlandıklarını düşünmektedir. Dünya Sağlık Örgütü ise dünya genelinde engellilerin sağlık hizmetlerine erişimden mahrum kalma olasılığının engelli olmayan bireylere göre üç kat daha fazla olduğunu söylemektedir.

- ▼ Çevre koruma çabalarına her bireyin tam veya sürekli katılımını beklemek gerçekçi olmaz. Güneş ve rüzgar enerjisi gibi yenilenebilir (yeşil) enerjiye engellilerin yapabileceği katkılar sınırlıdır. Örneğin; çoğu engelli, ulaşım hizmetleri kapsayıcı olmadığından toplu taşıma yerine özel araçla seyahat etmek zorundadır. Yürümek veya bisiklete binmek ise çoğu engelli için birer ulaşım seçeneği olamamaktadır.
- ▼ İklim kriziyle mücadele yalnızca 'eğitilmiş', 'güç ve yetki sahibi' kişilerin ve bilim insanlarının işi değildir. Tohum, toprak, mevsim geçişleri, ürün kalitesi, su kaynakları, yenilenebilir enerji kaynakları gibi konularda yerel topluluklara kulak vermek, onların özgün yöntem ve araçlarından yararlanmak iklim kriziyle mücadelede çok etkilidir. Bu süreçte yetişkinlerin olduğu kadar çocukların da görüşlerine başvurulmalı, tipik gelişen ve engelli tüm çocukların çeşitlenen ihtiyaçları belirlenmeli, iklim değişiminin engelli çocuklara etkisine dair yerel tanıklık ve deneyimler görünür kılınmalıdır.
- ▼ İnsani yardım programları heteronormatif olma eğilimindedir ve toplumsal cinsiyet çeşitliliğini hesaba katmayan programlar toplumların eril yapısını güçlendirerek kadın, çocuk, engelli gibi farklı ve özgün durumları, koşulları ve ihtiyaçları olan hak öznelerinin yeterince içerilmemesine neden olur.
Heteronormativite heteroseksüelliğin normal ve tek cinsel yönelim olarak görülmesidir. İnsanların kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmasını; cinsel ilişkilerin/evliliklerin sadece ve sadece karşı cinsiyetlere sahip kişiler arasında olabileceğini ve her cinsiyetin kendine has rolleri olduğunu iddia eden inançlar, düşünceler, normlar bütünüdür.

Bu gezegenin tüm sakinleri gibi, engellilerin de iklim kriziyle mücadelede aktif rol oynama sorumluluğu vardır. Ancak, iklim gündeminin bir parçası olarak politikaları etkilemek için genellikle çok kısıtlı imkanlara sahiptirler. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Özel Raportörü Gerard Quinn'in dediği gibi "Engellilerin ve onları temsil eden kuruluşların anlamlı katılımı olmadan hiçbir iklim eylemi meşru ve verimli kabul edilemez." Uluslararası alanda iklim hukuku ve insan hakları hukuku etkileşim içinde tüm insanların ihtiyaçlarının karşılanmasını hedefler.

ÇALIŞMA MASAMIZDAN NOTLAR

ÇALIŞMA MASAMIZDAN NOTLAR

Engelli olmak, engellilerin karşılaştığı en büyük sorun değildir. Dünyada olup biten her şey engellileri de ilgilendirir. Engelliler küresel felaketlerde kurtarılmayı bekleyen edilgen bir kesim olarak görülmemeli, etkin biçimde bu krizlerle mücadelede görev almalıdır. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 3. Amaç, sağlıklı bir yaşam sağlamayı ve her yaşta insanın refahını artırmayı amaçlar. İklim kriziyle mücadele araçlarının da herkes için erişilebilir olması gerekir. Koruyucu, önleyici, destekleyici politika ve uygulamalarda bir hak öznesi olarak ele alınmamak, dışarıda bırakılmak, katılım hakkının kullanılmasını güçleştirir.

- ▼ Temiz havaya erişim sınıfsal olabilmektedir. Yoksulluk ve yoksunluk, etnisite, göç, sosyal statüye dayalı ayrımcılık gibi faktörlere bağlı olarak yaşam kalitesinin düşmesi, engellilerin sağlığını, fırsatlara erişimini ve refahını kötüleştirir. Bu durum en çok da engelli çocukları etkiler.
- ▼ Kamusal hizmetlerden herkes eşit olarak yararlanamamaktadır. Kapsayıcı bir iklim politikasının olmaması; örneğin sel felaketi sırasında, tekerlekli sandalye kullananların şişme bota nasıl binebileceğini, deprem sonrası arama kurtarma çalışmalarında veya yangınlarda işitme engelli birine nasıl ulaşılabilirliğini, aşırı yağışlarda elektrik kesintisinin yoğun tıbbi bakıma ihtiyacı olan birinin yaşamına mal olabileceğini ya da afet eğitimlerinden körlerin nasıl yararlanacağını hesaba katmamak anlamına gelir.
- ▼ İklim değişimi haberlerde sıkça yer alsa da bu, işitme engelliler için erişilebilir bilgi anlamına gelmez. Dijital araçlar ve diğer bilgilendirme kaynaklarına erişimleri olsa da sağır bu kaynaklara ana dillerinde (işaret dili) ulaşamadıklarında bunlardan yararlanmaları çok zordur. Bu zorluk sadece haberlere ve ilgili programlara altyazı eklenmesiyle aşılamaz; işaret dili tercümesiyle desteklenmelidir, ancak, her işitme engelinin işaret dili bilmediği de unutulmamalıdır.
- ▼ Doğa-suçlayıcı bir dil ve yaklaşım, iklim değişimi ve buna bağlı krizlerin insan haklarına ve tüm canlıların refahına verdiği zararı hafifletmez. Deprem ve sel gibi doğa olayları, kıtlık ve kuraklık, küresel ısınma gibi ekolojik krizler insan türünün sebep olduğu felaketlerdir. Aşırı ve sorumsuz tüketim, doğa tahribatı, doğal kaynakların kirletilmesi gibi insan davranışları iklim krizinin asıl sebebidir.

İYİ UYGULAMA ÖRNEĞİ

Filipinler’de yürütülen bir çalışmada, işitme engelli topluluklarda kullanılan altı binden fazla işaret incelenmiş ve iklim değişimiyle ilgili 26 temel kavram için yeni işaretler geliştirildi. Böylece sağır/işitme engelli çocuklar, öğretmenler ve bilim insanları, ‘sera gazı’ veya ‘karbon ayak izi’ gibi kavramları kendi dillerinde ifade edebilme olanağı buldu. Bu gibi girişimler, iklimle ilgili bilgiye erişimde dilsel kapsayıcılığın önemini gösteriyor. Türkiye’de de işaret dili aracılığıyla iklim kavramlarının erişilebilir hale gelmesi, bunların işitme engelli çocuklara uyarlanması gerekiyor.

BİR BİLGİ

İngiliz işaret dilinde karbon emisyonu kavramı, sol elin karbonu temsil eden “C” şeklini oluşturmasıyla başlar, sağ el ise karbonun atmosfere salımını gösterir. Sağ elin hareketi, karbon emisyonlarının değişen seviyelerini gösterir: hızlı bir yukarı hareket, bir faaliyetten kaynaklanan yüksek emisyonları temsil ederken, daha yavaş bir aşağı hareket daha düşük emisyonları gösterir. Bu işaret, İngilizcedeki ayak izi metaforunu kelimenin tam anlamıyla çevirmek yerine, asıl anlamını aktarmaya odaklanır: farklı faaliyetlerin saldığı karbon miktarını ölçmek.

BİR HABER

İstanbul’da Üsküdar Belediyesi, görme engellileri atık yönetimi sürecine dahil etmek amacıyla Mobil Atık Getirme Merkezi projesini başlattı. Türkan Sabancı Görme Engelliler Ortaokulu’nda hizmete sunulan atık getirme merkezinde gazete, cam, elektronik, pil ve metal, plastik, karton kağıt bölmeleri bulunuyor. Bölmelerin her birinin kapağındaki hareket algılayan sensörler, bölmenin hangi tip atık için uygun olduğu bilgisini seslendiriyor. Aynı bilgilendirme, bölmelerin altında yer alan panelde Braille alfabesiyle de yapılıyor. Toplanan atıklardan elde edilen gelir, gıda ve barınma yardımında, öğrencilerin kırtasiye, giyim ve burs imkanının karşılanmasında ve engellilere gerekli ekipmanların temin edilmesinde kullanılıyor. (Anadolu Ajansı, 2022)

BİR ÖNERİ

Dana eti ve kuzu eti, besi hayvanlarının sindirim sistemleri güçlü bir sera gazı olan metan gazı ürettiği için çevreye en çok zararı olan yiyeceklerin başında geliyor. Ormansızlaştırılmış bir bölgede yetişen bir sığır, doğal ortamında yetişen ineklere kıyasla 12 kat daha fazla gaz emisyonuna sebep oluyor. Et tüketimini azaltmak veya hiç et yememek, beslenmede sebze ve tahıllara ağırlık vermek hem sağlığı hem doğayı korumaya yardımcı olabilir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'ne göre iklim değişikimi yalnızca bir çevre sorunu değildir; su seviyelerinin yükselmesi, sel, fırtına, aşırı hava olayları, buzulların erimesi, göç, yeraltı sularının kirlenmesi gibi olumsuz etkileriyle tüm dünyada bir insan hakları konusudur.

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) 1992 yılında kabul edilmiş ve neredeyse tüm ülkeler tarafından imzalanmıştır. Bu sözleşmenin amacı, insan kaynaklı iklim değişimini sınırlandırmaktır.

İklim değişimini düzenleyen Paris Anlaşması 2015 yılında kabul edilmiş ve neredeyse her ülke tarafından imzalanmıştır. Paris Anlaşması'nın hedefi; küresel ısınmanın 1,5°C ile sınırlandırılmasına yönelik çabaları desteklemek, hükümetlerin iklim değişimine uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Türkiye devleti bu anlaşmayı 22 Nisan 2016'da imzalamış, 7 Ekim 2021'de yürürlüğe koymuştur. Bu, Türkiye'nin Paris Anlaşması ile iklim değişikimi kapsamında risk altında bulunanları güçlendirilmesini, sürdürülebilir, yenilenebilir enerji politikalarının hazırlanmasını ve hayata geçirilmesini kabul ettiği anlamına gelir. Paris Anlaşmasında yerli halklar, göçmenler, çocuklar, engelliler, kadınlar ve hassas durumda olanlar *kırılgan grup* içerisinde sayılmıştır. Ne var ki Paris Anlaşmasına taraf devletlerin yüzde 81'i, politika metinlerinde engelliliğe yer vermemiştir; engellilerin yalnızca yüzde 11'i yaşadığı ülkedeki afet yönetim planından haberdardır.

Sendai Çerçevesi, 2015-2030 yıllarını kapsayacak şekilde afet risklerinin azaltılmasını konu alır. 14-18 Mart 2015 tarihleri arasında Japonya'nın Sendai kentinde düzenlenen BM Afet Risklerinin Azaltılması Üçüncü Dünya Konferansı'nda kabul edilmiştir. Bu belgeye göre engelliler ve engelli örgütleri afet müdahalelerinin tasarlanması ve yürütülmesinde önemli ortaklardır.

Kırılganlık; iklim değişimine karşı; yoksulluk, yaş, cinsiyet, engellilik gibi sebeplerle daha savunmasız olunması halidir.

BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, 37 No.lu Genel Yorum'unda; iklim değişimi bağlamında afet riskinin azaltılması için devletlere birçok tavsiye sunmuştur. Bunlar arasında; kadınların karar mekanizmalarına dahil edilmesi, kadın örgütlerine kaynak ve yetki sağlanması da vardır. Komite ayrıca, kadınlar ve kız çocukların, iklim değişimi ve afet riskinin azaltılmasıyla ilgili bilgi edinme haklarını kullanabilmelerinin politika ve programlarla desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.

BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin ilgili maddeleri, özellikle afet durumunda çocukların korunması ve haklarını kullanabilmeleri bağlamında savunuculukta kullanılmalıdır. Sözleşmenin 7. Maddesi "Engelli Çocuklar" başlığını taşır ve engelli çocukların diğer çocuklarla eşit bir şekilde tüm insan temel hak ve özgürlüklerinden tam olarak yararlanmasını sağlamak için devletlere gerekli tüm tedbirleri alma yükümlülüğü verir. Engelli çocuklarla ilgili tüm eylemlerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi bu sözleşmeye göre bir önceliktir. Madde 7'de şöyle denir: "Taraş Devletler engelli çocukların kendilerini etkileyen her konuda diğer çocuklarla eşit koşullar altında görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahip olmalarını, yaşları ve olgunluk seviyelerine göre görüşlerine önem verilmesini ve onlara bu hakkın tanınması için engeline ve yaşına uygun destek sunulmasını sağlar."

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuk haklarının dört temel ilkesi bağlamında engelli örgütlerinin de başucunda durması gereken önemli bir yasal dayanaktır. Bu ilkeler; Ayrımcı gözetmeme (Madde 2) Çocuğun yüksek yararı (Madde 3) Yaşama ve gelişme hakkı (Madde 6) Katılım hakkıdır (Madde 12). İklim krizi, çocukların, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'de güvence altına alınan haklarından etkin şekilde yararlanmasını engellemektedir. BM Çocuk Hakları Komitesi'nin yayınladığı "İklim Değişikliği Özelinde Çocuk Hakları ve Çevre Konulu Genel Yorumu" (Genel Yorum No.26), Komite'nin çocuk haklarının çevresel zarar ve iklim değişiminden nasıl etkilendiği ve çocukların temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir dünyada yaşamalarını sağlamak amacıyla hükümetlerin bu hakları korumak için neler yapması gerektiğine dair bir rehberdir. İklim krizinin dünya genelinde çocuk haklarına yönelik acil ve sistemik bir tehdit olduğunu belirten BM Çocuk Hakları Komitesi, 121 ülkeden 16 bin 331 çocuğun katkısıyla hazırladığı 26 no'lu Genel Yorum'un, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraş olan devletlerce başta çocuklar olmak üzere ilgili tüm paydaşlara geniş çapta yaygınlaştırılması, yaşa uygun ve erişilebilir versiyonları da dahil olmak üzere birden fazla dil ve formatta sunulması gerektiğini belirtmiştir.

26 No.lu Genel Yorum'da yer alan ve bu el kitabının içeriği bakımından önemli olan bazı notlar:

- Çocuk hakları temelli bir yaklaşımda, çocuk haklarının hayata geçirilmesi süreci, sonuç kadar önemlidir. Hak sahipleri olarak çocuklar, çevresel zararlardan kaynaklanan hak ihlallerinden korunma, çevre aktörleri olarak tanınma ve tam saygı görme hakkına sahiptir. Böyle bir yaklaşım benimsenirken, dezavantajlı durumdaki çocukların haklarından yararlanırken ve haklarını talep ederken karşılaştıkları çoklu engellere özellikle dikkat gösterilir. Çevresel zarar, özellikle yerli çocuklar, azınlık gruplara mensup çocuklar, engelli çocuklar ve afete yatkın veya iklim açısından dezavantajlı ortamlarda yaşayan çocuklar olmak üzere belirli çocuk grupları üzerinde ayrımcı bir etkiye sahiptir.
- Çocuklar, iklim ve çevresel zararın nedenleri, etkileri ve fiili ve potansiyel kaynakları, uyarlanabilir müdahaleler, ilgili iklim ve çevre mevzuatı, yönetmelikler, iklim ve çevresel etki değerlendirmelerinden elde edilen bulgular, politikalar ve planlar ile sürdürülebilir yaşam tarzı seçimleri gibi çevre ile ilgili doğru ve güvenilir bilgilere erişim hakkına sahiptir. Bu tür bilgiler atık yönetimi, geri dönüşüm ve tüketim davranışlarıyla ilgili olarak yakın çevrelerinde yapabileceklerini öğrenmeleri konusunda çocukları güçlendirir.
- Devletlerin çevre ile ilgili bilgileri ulaşılabilir kılma yükümlülüğü vardır. Yaygınlaştırma yöntemleri, çocukların yaşlarına ve kapasitelerine uygun olmalı ve okuma yazma bilmeme, engellilik, dil engeli, mesafe ve bilgi ve iletişim teknolojilerine sınırlı erişim gibi engellerin aşılmasını amaçlamalıdır. Devletler medyayı, örneğin, iklim değişikliğiyle ilişkili afetler bağlamında çocukların ve ailelerinin riskleri yönetmek için alabilecekleri tedbirler gibi çevreyle ilgili doğru bilgi ve materyalleri yaymaya teşvik etmelidir.
- Tüm çocuklar, afet riskleri ve çevreyle ilgili sağlık etkileri gibi yaşamda beklenen çevresel zorluklarla yüzleşmek için gerekli becerilerle donatılmalı ve gelişen kapasitelerine uygun olarak bu tür zorluklar üzerine eleştirel düşünme, problem çözme, dengeli kararlar alma ve sürdürülebilir yaşam tarzları ve tüketim yoluyla çevresel sorumluluk üstlenme becerisine sahip olmalıdır.

Türkiye'de; İklim Değişikliği Eylem Planı 2024-2030'da belediyelere verilen görevlerden biri de "cinsiyet, yaş, engellilik ve toplumsal eşitlik/adalet konularında destek verme; toplu taşıma hat unsurlarının (araçlar, duraklar) hareket kabiliyeti kısıtlı kişilere (engelli, yaşlı, hamile, çocuklu vb.) yönelik erişilebilirlik standartlarına uygunluğunu sağlamak"tır. Eylem Planı'nda çocuklardan bahseden tek bölüm burasıdır.

kültüre
Sanata
Spora
erişim hakkı

Bizimle ilgili
Hiçbir şey
bizziz olamaz!

ADALETE ERİŞİM

BİRLEŞMİŞ
MİLLETLER
ENGELLİ
HAKLARI
SÖZLEŞMESİ

ERİŞİLEBİLİRLİK

KAPSAYICI
EĞİTİM

Bağımsız yaşam ve
Topluma katılım

Savunuculuk Günleri

<p>O C A K</p> <p>7-14 Ocak Görme Engelliler Haftası</p>	<p>Ş U B A T</p> <p>4 Şubat Dünya Kanser Günü 11 Şubat Bilimde Kadınlar ve Kız Çocuklar Günü 21 Şubat Anadili Günü</p>	<p>M A R T</p> <p>22 Mart Dünya Su Günü 3 Mart İşitme Engelliler Günü 21 Mart Down Sendromlular Günü</p>	<p>N İ S A N</p> <p>2 Nisan Otizm Farkındalık Günü 7 Nisan Dünya Sağlık Günü</p>
<p>M A Y I S</p> <p>10-16 Mayıs Engelliler Haftası 9 Mayıs Çölyak Günü 15 Mayıs Yeryüzü İklim Günü</p>	<p>H A Z İ R A N</p> <p>5 Haziran Dünya Çevre Günü</p>	<p>T E M M U Z</p> <p>11 Temmuz Dünya Nüfus Günü</p>	<p>A Ğ U S T O S</p> <p>20 Ağustos Ormanlık Günü</p>
<p>E Y L Ü L</p> <p>1 Eylül Barış Günü</p>	<p>E K İ M</p> <p>11 Ekim Dünya Kız Çocuklar Günü 16 Ekim Dünya Gıda Günü 10 Ekim Dünya Ruh Sağlığı Günü</p>	<p>K A S I M</p> <p>20 Kasım Çocuk Hakları Günü</p>	<p>A R A L I K</p> <p>3 Aralık Engelliler Günü 10 Aralık İnsan Hakları Günü</p>

Örnek olarak verilmiştir. Engellilikle ilgili tüm özel günlerde savunuculuk çalışmaları ve farkındalık etkinlikleri yapılabilir.

Avrupa Birliği tarafından
eş-finanse edilmektedir

“Bilgi ve Kaynak Üretimi Yoluyla Engelli Hakları Örgütlerinin Hak Temelli Yaklaşım ve Çocuk Hakları Odağının Güçlendirilmesi Projesi”

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği
Ankara, 2025

<https://ucansupurgederneđi.org>

info@ucansupurgederneği.org

[instagram.com/ucansupurgederneđi](https://www.instagram.com/ucansupurgederneđi)

<https://bsky.app/profile/ucansupurgeder.bsky.social>

[facebook.com/UcanSupurgeDerneđi](https://www.facebook.com/UcanSupurgeDerneđi)

[linkedin.com/company/ucansupurgederneđi](https://www.linkedin.com/company/ucansupurgederneđi)

Accountability for Children
Advocacy for Rights
Çocuklar için Hesap Verebilirlik
Haklar için Savunuculuk

Bu rehber Avrupa Birliği'nin eş finansman desteği ile UNICEF tarafından yürütölen ACAR Projesi Sivil Toplum Örgütleriyle İş Birliği Programı kapsamında desteklenen “Bilgi ve Kaynak Üretimi Yoluyla Engelli Hakları Örgütlerinin Hak Temelli Yaklaşım ve Çocuk Hakları Odağının Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. İçeriğın sorumluluğu tamamiyle Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneğine aittir ve Avrupa Birliği ve UNICEF'in görüşlerini yansıttığı şekilde yorumlanamaz.

